

LÁSZLÓ PÉTER

Felvidéki magyarok a Dunántúlon

Közép-Európában a második világháború utolsó évétől kezdődően még évekig folytatódott a népek, népcsoportok kényszeremigrációja. Marhavagonok százai vitték haláltáborokba a zsidóságot, majd tömegesen érkeztek a Délvidékről, Erdélyből és a Felvidékről menekülő magyar családok. Magyarországról pedig szerelvények százai vitték a málenkij robotra Oroszországba az embereket, illetve a Németországba kitelepített svábnémet családokat. A magyar–csehszlovák lakosságcsere-egyezmény után pedig a Csehszlovákiába önként hazatelepülő szlovákokkal, valamint a Felvidékről kitelepített, Magyarországra érkező magyar családokkal. A háború befejezése után a polgári lakosság még évekig élt rettegésben, vértlen családok váltak áldozatokká, otthontalanná, szereztek soha be nem gyógyuló sebeket.

A migráció legfeltűnőbb jelensége, hogy nem egyéneket, hanem népcsoportokat érintett. Az új nemzeti államok – biztonságukra hivatkozva – bevallottan etnikai tisztogatást hajtottak végre. Az eseménysor háttérében a sovén-nacionalista indulat, a kollektív bűnösség eszmeáramlata húzódott meg. Az akciók hozadékából, az elkobzott, kisajátított vagyonokból a többségi nemzethez tartozók is részesültek, így az eseménysor beállítható volt a forradalmi nép akarataként. A tisztázó szándék azonban még várat magára, és ezért Közép-Európa nemzeti kisebbségei mindmáig összerezzennek, ha valahol becsapódik egy ajtó.

A második világháború után kényszerből Magyarországra érkező családok befogadása, letelepítése nagyon különböző módon történt. A bécsi döntések után az országhoz visszakértült területekre tisztviselők, tanítók százai érkeztek. Az úgynevezett "rezsimesek", vagy "anyások" zöme már a front közeledtével visszatért a családjához Magyarországra, a többi kiutasították. A szomszédos országokban élő őslakos magyarság a vagyonekbevitel után, az internálások, munkaszolgálatra hurcolások elől menekült át tömegesen a határon. A Beneš-dekrétumok, a megtorló intézkedések, valamint a fölszított, magyarellenes gyűlölethullám következtében tízezrek lépték át illegálisan a magyar határt.

Bukovinából Bácskába, az elűzött szerbek helyére 1941-ben letelepített, majd menekülni kényszerülő székely népcsoportot Tolna megye 28, és Baranya megye 8, egymáshoz közel eső településein, csak más népcsoportok sérelmére, konfliktusok közepette lehetett fedélhez juttatni. Beilleszkedésüket, a táj adottságaihoz igazodó gazdálkodási módokat, gazdag kulturális hagyományaik megőrzését a Karácsony Sándor által irányított szabadművelődési hivatal vállalta föl.

Az 1946 februárjában megkötött magyar–csehszlovák lakosságcsere-egyezmény következtében 1947 tavaszán elinduló áttelepítés újabb kihívások elé állította a magyar hatóságokat. Az áttelepítés elhúzódása azzal magyarázható, hogy a lakosságcsere-egyezmény aláírását mind a magyar, mind a felvidéki közvélemény egyhangúlag elutasította. A dokumentum szövegéből kiderült, hogy abban egyoldalúan a csehszlovák érdekek érvényesülnek. Az egyezményt az érintettek megkérdezése nélkül kötötték meg úgy, hogy végrehajtása magyarországi szlovákok részére önkéntes, a szlovákiai magyarok részére kötelező volt. Lábbal tiporta az Atlanti Chartában lefektetett jogokat, sorsára hagyta az odahaza maradt egyházakat, nyugdíjasokat, árvákat. Még azt sem érte el, hogy a Csehszlovákiában maradt magyarság kisebbségi jogait elismerjék.

A lakosságcsere gyakorlati lebonyolításáról folyó kétoldali tárgyalások többször félbeszakadtak, mert a csehszlovák tárgyalófél az áttelepítésre kijelölt családok ingóságainak, pénzének, gazdasági felszereléseinek az elhozatalát is korlátozni akarta. Végleges megállapodásra az 1947. március 24-én kezdődő tárgyaláson került sor. Gyöngyösi külügyminiszter végül a zsarolásnak engedett. A tárgyalások félbeszakadása után ugyanis a csehszlovák fél mindig az internálás fokozásával válaszolt. Tízezer számra vitték a magyarságot kényszermunkára, internálótáborba, kobozták el a vagyonát, nyilvánították háborús bűnösnek. Ilyenkor újabb és újabb menekülthullám indult Magyarország felé.¹ A csehszlovák fél diplomáciai úton közölte, hogy az internálásokat csak a lakosságcsere elindulása után hagyja abba. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság végül is felszólította Gyöngyösit a tárgyalások befejezésére, a Felvidékről érkező családok fogadására. Több kérdés viszont tisztázatlan maradt, és így Gyöngyösi csak feltételesen járult hozzá a cseretelepítés elindításához. Az első háromezer családot tartalmazó névjegyzéket 1947. március 25–26-án cserélték ki.² A megállapodás szerint áttelepítésüket 1947. április közepétől június közepéig bonyolították le. Naponta 48 család rakodott be 192 vagonba. Az első ütem a galántai, a szenci, a lévai, a komáromi, az érsekújvári és a rimaszombati körzetet érintette.³ Az első Felvidékről érkező, ötven vagonos szerelvény a Bács megyei Hartára érkezett meg. Néhány nap alatt bebizonyosodott, hogy a Felvidékről érkező magyarokat nem lehet a kitelepülő magyarországi szlovákok helyére letelepíteni. A Magyar Áttelepítési Kormánybiztos ezért minden megyébe utasítást küldött: "A Csehszlovákiába áttelepülő szlovákok után felszabaduló telepítési és egzisztenciális lehetőségek csak kis mértékben fedezik a Csehszlovákiából áttelepülő magyarok szükségleteit. Ezért a telepítést az egész ország területén kell végrehajtani."⁴

A magyar minisztertanács elé olyan jelentés került, amelyben tényszerűen sorolták föl, hogy az áttelepülésre jelentkezett szlovákok nem akarják elhagyni az országot, és a már áttelepültek tömegesen szöknek vissza.⁵

A megyei közigazgatásokat arra kötelezték, hogy mérjék fel a területükön fellelhető, üresen álló ingatlanokat. A második világháború után Magyarországon lezajlott népi demokratikus átalakulás azonban leszűkítette a mozgásteret. A nagybirtokok és az egyházi latifundiumok szétesztása, valamint a fasizálódott magyar és német családok vagyonának elkobzása 1945 folyamán lezajlott. Helyükre az Erdélyből, a Délvidékről és a Felvidékről érkező menekültek telepedtek le. A szükség- és barlanglakásokból a volt cselédség beköltözött a falvakba. Népvándorlás indult az egyik megyéből a másikba. Az Országos Földbirtok Rendező Tanács szervezésében az Alföldről tízezernyi olyan család érkezett a Dunántúl falvaiba, akiknek saját falujukban a földosztás során nem jutott föld. Ők az időközben elinduló, a Németországba kitelepített családok helyét foglalták el. A németesség által lakott településeken viszont számos olyan család élt, akiket nem köteleztek kitelepítésre, de vagyonkorlátozás alá estek, és más családokkal összetelepítve éltek. A kormányzat által elrendelt fölmérés azt az eredményt hozta, hogy a dunántúli falvak már így is túlszűfoltak, további betelepülőket nem, vagy alig tudnak fogadni. Azt jelezték, hogy a földosztás lezárult, üresen álló ház és gazdátlan föld sincs. A Dél-Dunántúlról beérkezett jelentésekből az is kiderült, hogy a közigazgatás emberei nem értették, miről van szó. Összeírták, hogy kinek van szüksége gazdasági cselédre, háztartási alkalmazottra, szőlőmunkásra, kertészre, sőt arról is tájékoztattak, hogy melyik községben nincs kondás, gulyás és más pásztorember.⁶

Ebbe a társadalmi-gazdasági környezetbe futottak be a Felvidékről kitelepített családok első szerelvényei. Már az első háromezer családnak is csak az egyharmada került a kitelepülő szlovákok helyére, a többi Baranya, Tolna és Győr-Moson megye fogadta be. Megérkezésük ingerültséget váltott ki, mert letelepítésük a német családok további össze-

költöztetésével, valamint az indokolatlanul házhöz-földhöz juttatott magyar családok ki-mozdításával járt együtt. A magyar kormány 1947. június 14-én a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz (SZEB) fordult, a további kitelepítések leállítását kérte, mert a kezdeti tapasztalatok lesújtó helyzetet jelentettek.⁷ A felvidéki falvakból ugyanis a módosabb gazdákat telepítették át, akik nagy házat, sok földet hagytak ott, viszont a Csehszlovákiába áttelepülő szlovákság az itt hagyott földje zömét a földosztás után kapta. A kitelepülők zöme albérletben lakó fiatal volt, akik egy bőrönddel szálltak föl a vagonokba. A helyükre nem telepíthették le a teljes gazdasági felszereléssel érkező, gazdálkodó felvidéki családokat.⁸ Az első háromezer család kicserélése után a hátrahagyott ingatlanokról elkészült egyenleg kirívó különbséget mutatott. A magyarok javára kihozott egyenleget csak több tonna színarany árával lehetett kifejezni. Ebben a tételben nem szerepeltek az elkobzott 50 kataszter hold fölötti birtokok, az államosított magyar vagyonok, valamint az áttelepített családok csehszlovák bankokban lévő, a hatóságok által zárolt betéteinek összege.⁹

1947 nyarán tehát a magyar kormány a lakosságcsere leállítását kérte. A kérés hátterében nem csak a lakosságcsere felszínre került ellentmondásai szerepeltek, ekkor ugyanis az USA kormánya úgy döntött, hogy Németország nyugati megszállási övezetében nem fogad több Magyarországról kitelepített német családot. A magyarországi állomásokon – embertelen körülmények között – várakoztak a Csehszlovákiából érkező, valamint a német határról visszafordított szerelvények. A feltételes módban megfogalmazott kérés szerint, *vagy állítsák le a Csehszlovákiából érkező szerelvényeket, vagy engedélyezzék a német lakosság további kitelepítését.*¹⁰ Ebben a helyzetben a szövetséges nagyhatalmak egyetlen helyes döntése az lett volna, ha két évvel a háború befejezése után leállítja a polgári lakosság kényszer-migrációját Közép-Európában. Ezt akkor is meg kellett volna tennie, ha bármely államnak érdeke fűződött volna a kitelepítések folytatásához. Ehelyett beleegyeztek, hogy folytatódjon a kollektív bűnösnek kikiáltott, de zömében vétlen magyarországi németek kitelepítése Németország keleti zónájába, s a felvidéki magyarság szülőföldjéről történő elűzése. A SZEB gyámsága alatt működő magyar kormány minden népességcserével összefüggő korabeli döntését és kérését csak ebben a történelmi kényszerhelyzetben lehet és szabad értelmezni.

1947 nyarától tehát tovább érkeztek Magyarországra a felvidéki magyarságot szállító szerelvények. A pozsonyi levéltárban található adatok, amelyek az úgynevezett "ikresítés-ről" készültek, nem fedik a valóságot.¹¹ A Magyarországra irányított szerelvények ugyanis – a fentebb érintett okok miatt – nem a szlovákok által lakott településekre érkeztek meg, hanem a magyar határon fölállított nyolc fogadóállomás (Oroszvár, Szob, Drégelypalánk, Somoskőújfalu, Bánréve, Hidvégardó, Hidasnémeti, Sátoraljaújhely) fogadta az érkező szerelvényeket. Győrben, Komáromban és Balassagyarmaton működő kirendeltségek a koordinálást végezték. Ide futottak be naponta azok az adatok, hogy az ország melyik települése fogadja még az érkezőket. A szlovák kitelepítési hatóság a napi listák összeállításakor nem figyelt sem a rokoni, sem a felekezeti hovatartozásra. Így fordulhatott elő, hogy ugyanabból a felvidéki faluból bevagonírozott, de másik szerelvényel érkező családok-rokonok gyakran egymástól több száz kilométer távolságra kerültek. Az ország tizenhat megyéjében működött kirendeltség, de hatáskörük több megyére kiterjedt. Feladatuk volt a szabadon álló helyek felderítése és az oda irányított szerelvények fogadása.

A lakosságcsere-egyezmény következtében áttelepült felvidéki családok számbavétele, letelepedési helyének megkeresése így nehéz feladatnak bizonyult. A "gördülőállomány", a vasúti szerelvények diszponálása csak a kirakodó állomást jelöli. A felvidéki családok nagyobb részét vasútállomással nem rendelkező településekre szórták szét. Számbavételük csak a Telepítési Hivatalok juttatási íveiből deríthető ki ott, ahol ezek az iratok föllelhetők.

A magyar Külügyminisztérium 1949. január 29-én elkészítette a magyar–csehszlovák lakosságcsere mérlegét¹²:

Magyarországról Csehszlovákiába önkéntes áttelepülésre jelentkezett 92 390 szlovák család.

Ténylegesen áttelepült az egyezmény I. cikkelye alapján		
1946. június 11 – november 30. között	1 725 család	8 630 fő
1947. április 12 – december 20. között	9 138 család	37 696 fő
1948. március 4 – június 13. között	1 493 család	5 558 fő
1948. szeptember 1 – december 31. között	1 406 család	6 834 fő
Az I. cikkely függeléke szerint	2 689 család	9 414 fő
47. véghatározat szerint	568 család	1 991 fő
57. véghatározat szerint	489 család	1 092 fő
Összesen 17 508 szlovák család 71 215 fő hagyta el Magyarországot.		

A lakosságcsere keretében, hivatalosan összesen 22 955 család 85 436 fővel érkezett Magyarországra. A "gördülőállomány" kimutatása szerint még 1949. március és április hónapokban is érkezett 94 család, 281 fővel.

A Magyarországra érkező családok adataiban az V. cikkely a "fehérlappal" érkezőket mutatja. A VIII. cikkely a külön megállapodás alapján kötött, a csehszlovák hatóságok által háborús bűnösnek minősített, külön "D" jelzéssel ellátott szerelvényekkel érkezőket jelöli. Az V. cikkely függelékében azokat a családokat találjuk, akiket felvettek a csehszlovákok által elkészített áttelepítési listákra, de illegálisan menekültek át Magyarországra. A 47. és 57. véghatározat a csereegyezményben nem szereplő, de kölcsönösen elismert, áttelepült családokat takarja.

Nem szerepel a közölt kimutatásban az a több tízezer menekült, akik semmilyen listán nem szerepeltek. Az ő fogadásuk és letelepítésük a Magyar Vöröskereszt, illetve a Népgondozó Hivatal hatáskörébe tartozott. Az áttelepített magyar családokról, valamint az illegálisan áttelepülőkről többféle adat látott már napvilágot. Mi a hivatalosan közzétett adatokat használtuk. Pontos kimutatásunk valószínűleg már soha nem lesz.

Kutatásaink szerint a pozsonyi Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság által kiállított igazolvánnyal, úgynevezett "fehérlappal" Csehszlovákia mintegy 200 településéről Magyarország több mint 400 településére érkeztek magyar családok. Birtokba helyezésüket a szlovákság lakóhelyén, valamint a sváb-németség településein kereshették.

Az áttelepülőkről a magyar kormánysszervek megyékre lebontva, 1948. május 31-én készítettek utoljára kimutatást. A magyar vezetés a mindkét országban lezajlott politikai fordulat után a kitelepítések leállításában reménykedett. Ekkor Békés megyében 1 000, Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyében 1 279, Szabolcsban 291, Bács-Bodrog megyében 242, Csanád megyében 757 család telepedett le. A többbit a dunántúli települések fogadták be. Fejérben 340, Győr-Mosonban 158, Komárom-Esztergomban 94, Sopronban 17, Veszprémben 794 család talált otthonra. A magyar kormánysszervek többszöri tiltakozása ellenére a felvidéki családokat szállító szerelvények még az év végéig érkeztek. A Dél-Dunántúl

megyéibe érkező családokat név szerint is kigyűjtöttük. Baranya megye 116 településére 2 728, Somogy megye 46 településére 1 027, Tolna megye 57 településére 2 051 családot hoztak. Felméréseink szerint az ország további 11 megyéjébe és a fővárosba összességében csak néhány száz család érkezett.¹³

A szociológiai kutatás nehezen találja meg a hazánkban élő más identitású népcsoportok beilleszkedésének lehetőségeit. Elgondolkodtató, hogy a kényszerből hazánkba érkező családok, valamint a rendszerváltások következtében munkahelyet, életmódot stb. változtató jelentős számú magyar család beilleszkedési gondjaira milyen kevés figyelmet fordítanak. A Felvidékről érkező családok identitása, anyanyelve, kulturális öröksége lehetővé tette volna a zökkenőmentes beilleszkedést. Felméréseink szerint a dunántúli településekre érkező családok első nemzedékének beilleszkedése mégis tragikusan sikertelen volt. A jelenség szintjén a kudarc úgy érzékelhető, hogy a letelepítést követően megindult az elvándorlás. A Dél-Dunántúl három megyéjében elvégzett mobilitás-vizsgálatunk szerint több olyan települést találtunk, ahol már egyetlen felvidéki család sem élt, mert elköltöztek, vagy kihaltak. Az elvándorlás okaként legtöbbször az idegen környezetet, a gazdálkodás nehézségeit, a családok egyesítését, munkahelykeresést jelölték meg. Találkoztunk azonban irracionális indoklással is. Az ország északi részére, a Duna és az Ipoly mellé azért húzódtak vissza, hogy hallják az otthoni harangszót. A dél-dunántúli falvak napjainkig tartó elnéptelenedésének okai közé a kényszermigráció következtében kialakult népességcserét is besorolhatjuk. A már mobilizált népesség könnyebben hagyta ott települését, mint az őslakosok. Jelenszintű tapasztalat az is, hogy a felvidékiek körében meglepően sok a magányos, családot nem alapított, vagy gyermek nélkül maradt, idősödő ember.

A beilleszkedési nehézségek okait keresve első helyen a szétszórtságot szokták jelölni. Egy-egy településre általában egy szerelvényen érkező 10–15 családot telepítettek. Ahhoz, hogy a közösségi kohézió és az érdekérvényesítő akarat működhessen, ez a létszám kevésnek bizonyult. Sem kultúráját, sem hagyományait megőrizni, gyakorolni nem tudta, sokszor felekezeti kötődéseinek gyakorlására sem volt lehetősége.

A Dunántúlra érkező felvidéki családok letelepítését törvények szabályozták.¹⁴ Kiindulási alapként szolgál a földosztásról szóló 600/1945. törvény. A családok 7–15 hold földet kaptak a gyermekek létszámától függően. Az is juttatásban részesült, aki a Felvidéken nem hagyott ingatlant. Cseretelepesnek az számított, aki a kormánybiztosság által kiállított igazolvánnyal (fehérlappal), valamint a határon kapott, személyi adatokat tartalmazó kék színű igazolvánnyal rendelkezett. A juttatott ingatlant térítésmentesen kapták. A menekült családok csak akkor juthattak ingatlanhoz, ha a helyi körülmények azt megengedték. A juttatás birtokba helyezést, de nem tulajdonba helyezést jelentett. A juttatott házat és földet nem írhatták a felvidékiek nevére, hanem a Földbirtokrendező Alap javára jegyezték be. A Felvidéken hagyott ingatlan a csehszlovák államkincstár tulajdonába került.

Találunk tágabb összefüggéseket is. Láttuk, hogy a székely népcsoport letelepítését, beilleszkedését intézményi szinten is irányították. Az ide érkező felvidékekkel senki nem törődött. Letelepítésük időpontjában Magyarországon rendszerváltás zajlott. Megszűnt az a politikai akarat, amely az ország jövőjét a kis- és középparaszti tulajdonos rétegekre alapozta. A politikai fordulat után a paraszti tulajdon erősítése nemcsak kikerült a politikai célok közül, hanem elkezdődött a visszaszorítása, korlátozása. Az a paraszti életmód és mentalitás, amelyben felnőttek, nemkívánatossá vált. A Magyarországon maradt, vagyonkorlátozott sváb-német családok, a menekült székely népcsoport, az Alföldről idetelepített volt agrárproletárok, valamint földhöz juttatott gazdasági cselédség környezetében a modernebb gazdasági felszereléssel, vető-, arató- és cséplőgépekkel, traktorokkal, gazdag állatállományval érkező felvidéki családokat ingerültséggel, ellenérzéssel fogadták. Még a szegényebb felvidéki gazdák felszereléséből sem hiányozhatott a veseke, a vetőgép, a henger, a nehéz

fogas, a rosta- és szecskavágó. Az állattartásban használt gépeik jó részét elektromos árammal hajtatták, amelyek az új környezetben használhatatlanná váltak. Voltak családok, akik évekig ki sem csomagolták felszerelésüket, nem tudtak beletörődni abba, hogy itt kell élniük. Az odahaza sík vidéken, magas aranykoronájú földeken gazdálkodók a dunántúli hegyes-dombos területeken nehezen boldogultak. A táj adottságait nem ismerték, türelmi időt nem kaptak, a szélesre nyílt agrárrolló, a beadási kényszer, a progresszív adózás, és a kulákká nyilvánítás, bebörtönzések, tsz-szervezések következtében – aki tehetett – más megélhetési forrás után nézett. Ez a nemzedék szülőföldjén anyanyelve miatt, Magyarországon pedig paraszti léte, életmódja miatt vált nemkívánatossá. Egyik létezési módjáról sem tehetett, mégis bűnhődnie kellett. Mindez csak betetézte azt a sokkhatást, amelyet a szülőföld elvesztése jelentett. A folytatás pedig az volt, hogy szemük láttára esett szét az a kisparaszti termelési mód, amelybe beleszülettek.

Az iskoláskorú, fiatalabb nemzedék beilleszkedése, tanulmányainak folytatása azért volt ellentmondásos, mert Csehszlovákiában bezárták a magyar tannyelvű iskolákat. A magyar lakta településeken évekig szünetelt a tanítás. Akkor helyeztek oda szlovák nyelvű tanítót, amikor az internált családok helyére Észak-Szlovákiából, vagy Magyarországról megérkeztek a szlovák telepések. A Felvidék falvaiból Magyarországra érkező gyermekek így sokszor behozhatatlan hátrányba kerültek. Ideérkezésükkel egy időben zajlott az iskolák államosítása és a nyolcosztályos általános iskola bevezetése. Az iskoláskorból kimaradó, hiányos bizonyítvánnyal és ismeretekkel rendelkező gyermekekkel szervezeten senki sem foglalkozott.

A beilleszkedési gondok közé tartozik, hogy a háborút követően Magyarországra érkezők még többféle politikai- és társadalmi szervezet közül választhattak. A felvidékiek ideérkezésével egy időben zajló politikai fordulat a közéleti mozgásteret beszűkítette. Az őket ért meghurcoltatás hatására bizalmatlanná és óvatossá váltak, közéleti szereplést ritkán vállaltak.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a felvázolt kép a kezdetekre és az első nemzedék zömére vonatkozik. A valóságos kép azonban az ő esetükben is árnyaltabb. Tudásukra, emberi tartásukra, szorgalmukra szinte minden településen felfigyeltek. A kisebb-nagyobb közösségek vezetői között, a tanácselnököktől a tsz-vezetőkig, járási és megyei funkciót viselőkhöz ott találjuk a képviselőiket. A második és harmadik nemzedék soraiban pedig már országos vezetőket, írókat, orvosokat, művészeket, tanárokat, egyetemi professzorokat is találunk.

¹ *Szabad Nép*, 1947. február 5.

² MOL Külügym. 1621/1947.

³ MOL Külügym. Jelentés 1405/1947.

⁴ TMÖL Főisp. 264/1947.

⁵ MOL Külügym. 2602/1947.

⁶ TMÖL KFB XVII/512/20/1947.

⁷ MOL Külügym. 3608/1947.

⁸ Lásd részletesebben Kugler József: *Lakosságcsere a Délkelet-Alföldön, 1944–1948*. Budapest, 1992.

⁹ MOL Külügym. Pénzügyi kérdések 50. doboz.

¹⁰ Szűcs László (szerk.): *A Dinnyés-kormány minisztertanácsai jegyzőkönyvei*. 1947. június 12.

¹¹ Vadkerty Katalin: *A belső telepítések és a lakosságcsere*. Pozsony, 1999. 133.

¹² MOL Külügym. 169/1949. január 31.

¹³ Lásd részletesebben László Péter: *Fehérlaposok*. Szekszárd, 2005.

¹⁴ *Magyar Közlöny* 165.500/1948.V.1 ME rend. és KFB XVII/1948.